

“นมแม่” ต้นทุนสู่เด็กไทยพัฒนาการสมวัย

.....

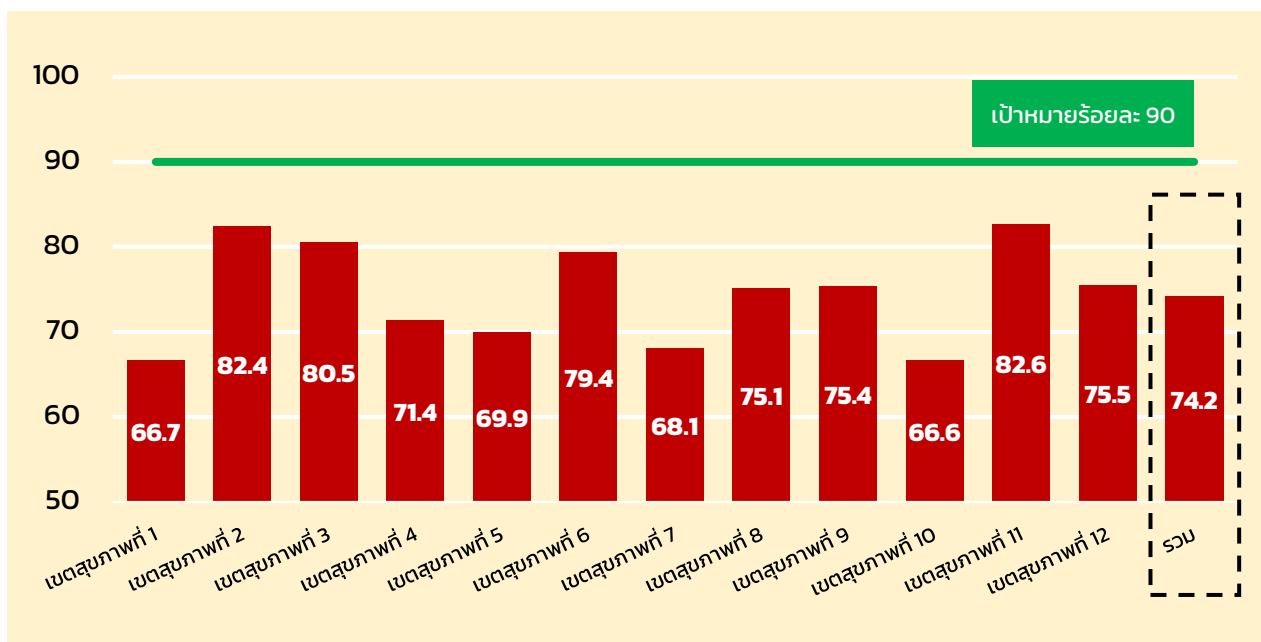
พัฒนาการที่ดีในเด็กปฐมวัยเป็นต้นทุนพื้นฐานต่อความสัมฤทธิ์ผลทุกด้าน ความก้าวหน้าของพัฒนาการในเด็กคือ ความก้าวหน้าของพัฒนาการทางสติปัญญาและเป็นการสะท้อนการทำงานของสมอง โครงสร้างของสมอง ถูกกำหนดและสร้างมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์ และยิ่งพัฒนาต่อเนื่องอย่างรวดเร็วในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต โดยมีปัจจัยทางพันธุกรรมเป็นตัวกำหนดพื้นฐานของสมอง และการเลี้ยงดูในสิ่งแวดล้อมที่ดีก็ส่งผลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสมองในเด็ก

นมแม่นับว่าเป็นอาหารที่ดีที่สุดสำหรับเด็ก เพราะนมแม่มีสารอาหารมากกว่า 200 ชนิดที่ส่งผลดีต่อสุขภาพเด็กในทุกด้าน ป้องกันการเจ็บป่วย ลดโอกาสเกิดภูมิแพ้ ส่งผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาและสร้างสายใยความผูกพันระหว่างแม่ลูก กระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายส่งเสริม สนับสนุน และปกป้องให้เด็กทุกคนได้กินนมแม่อย่างเต็มที่ตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลก (WHO) ว่า “เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 เดือนควรได้กินนมแม่อย่างเดียวนอกจากนี้ควรกินนมแม่ควบคู่อาหารตามวัยจนถึงอายุ 2 ปีหรือนานกว่านั้น”¹ จึงตั้งเป้าหมายในปี 2568 ไว้ว่า “ร้อยละของเด็กแรกเกิด - ต่ำกว่า 6 เดือนกินนมแม่อย่างเดียวน้อยร้อยละ 50”

สถานการณ์พัฒนาการเด็ก

สถานการณ์ด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) เน้นการเข้าถึงบริการให้เด็กได้รับโอกาสในการส่งเสริมและกระตุ้นพัฒนาการ ข้อมูลจากระบบสารสนเทศสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย² พบว่าในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ระหว่างเดือนตุลาคม 2566 จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2567 ความครอบคลุมของเด็กที่ได้รับการคัดกรองพัฒนาการเท่ากับร้อยละ 74.2 พบสงสัยล่าช้าร้อยละ 21.9 ได้รับการติดตามภายใน 30 วันร้อยละ 85.2 และภาพรวมเด็กอายุ 0-5 ปี ทั้งหมดตามช่วงอายุที่กำหนดมีพัฒนาการสมวัยเท่ากับร้อยละ 71.5 ซึ่งยังไม่ผ่านเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 86 โดยจำแนกข้อมูลรายเขตสุขภาพดังแผนภูมิที่ 1-4

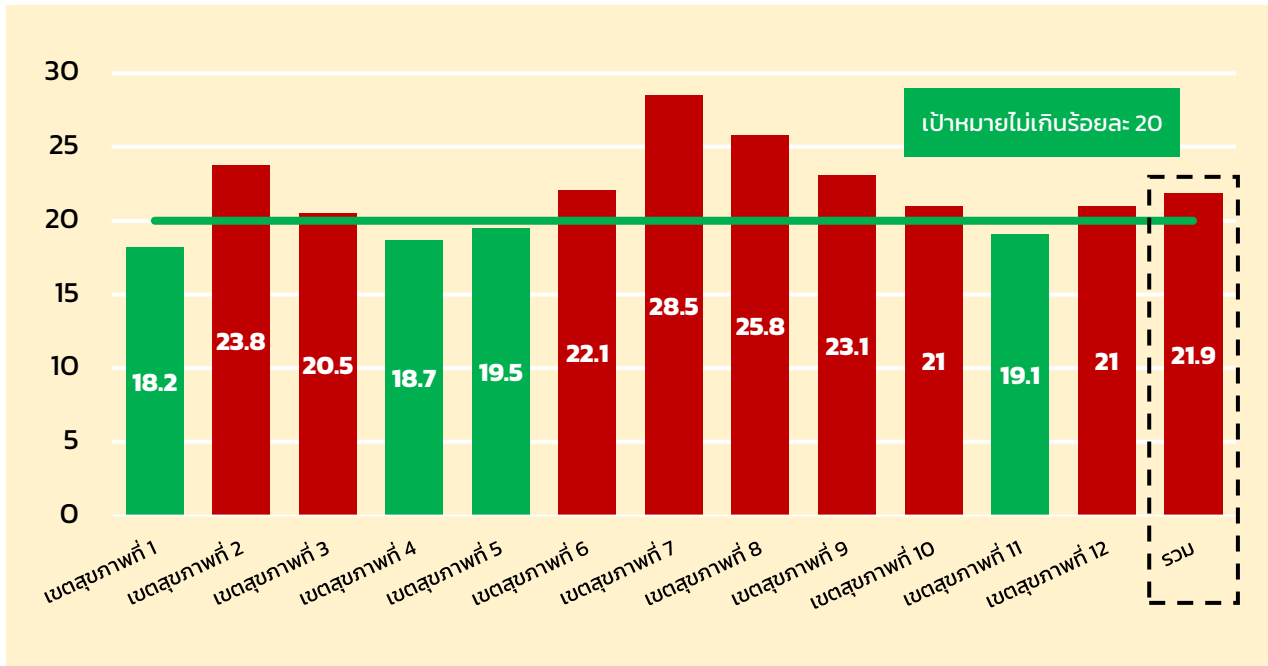
แผนภูมิที่ 1 ร้อยละของเด็กอายุ 9,18,30,42 และ 60 เดือน ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ

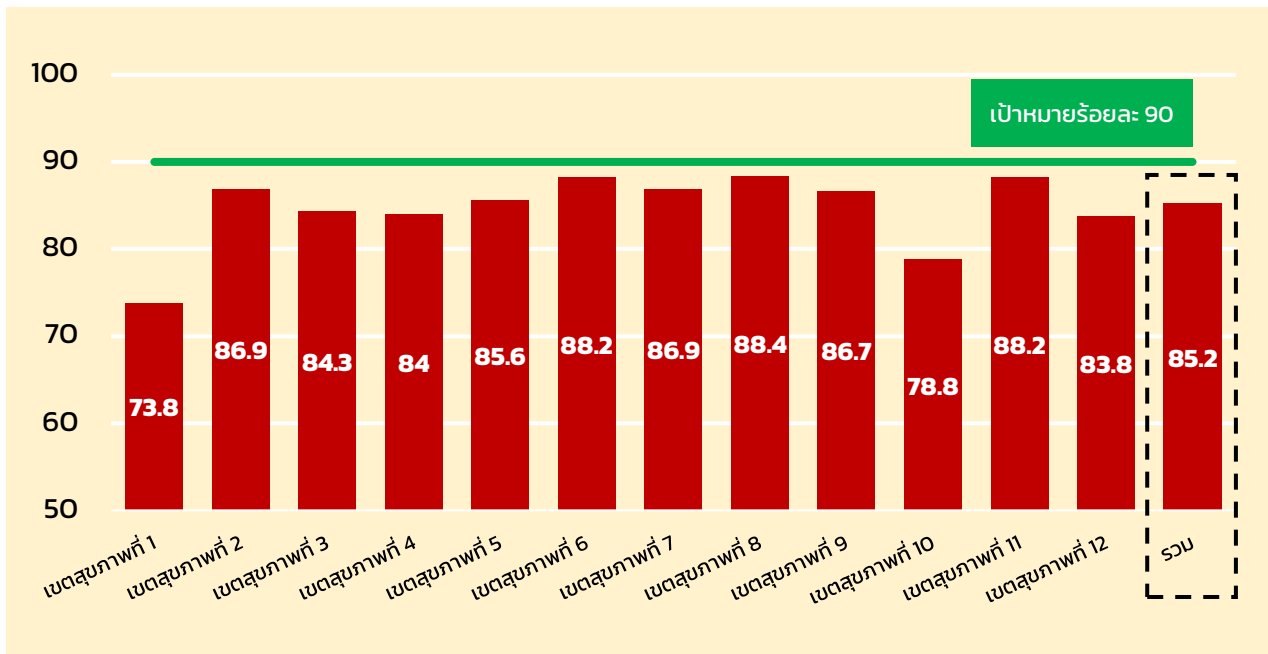
¹ World Health Organization. Breastfeeding. Retrieved 4 December 2023, Available from : www.who.int/topics/breastfeeding/en

² กรมอนามัย 2565. ระบบสารสนเทศสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กลุ่มสตรีและเด็กปฐมวัย, เข้าถึงวันที่ 4 ธันวาคม 2566, จาก <https://dashboard.anamai.moph.go.th/motherandchild?year=2022>

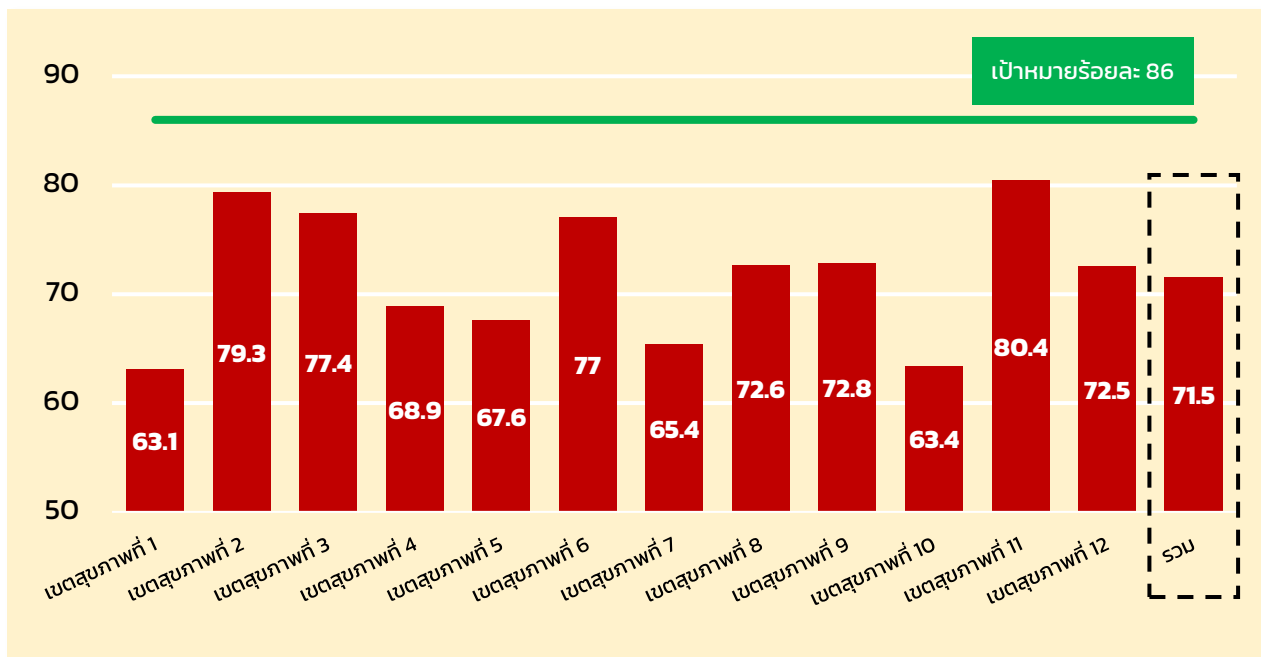
แผนภูมิที่ 2 ร้อยละของเด็กอายุ 9,18,30,42 และ 60 เดือน ได้รับการคัดกรองพัฒนาการพบสงสัยล่าช้า

แผนภูมิที่ 3 ร้อยละของเด็กอายุ 9,18,30,42 และ 60 เดือน ที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าได้รับการติดตาม

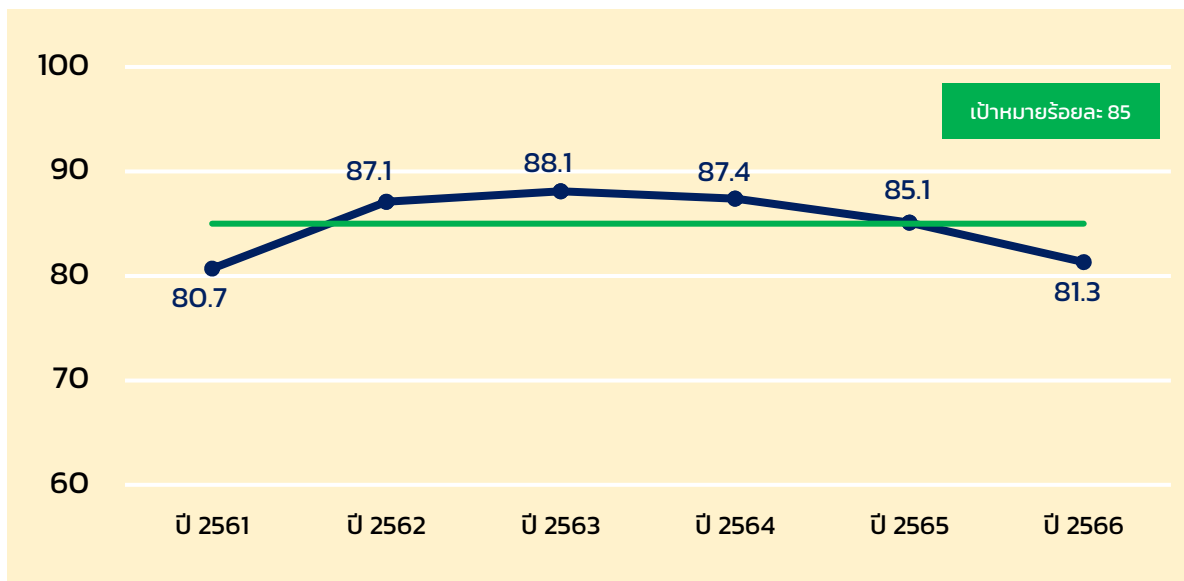

แผนภูมิที่ 4 ร้อยละของเด็กอายุ 9,18,30,42 และ 60 เดือน มีพัฒนาการสมวัย

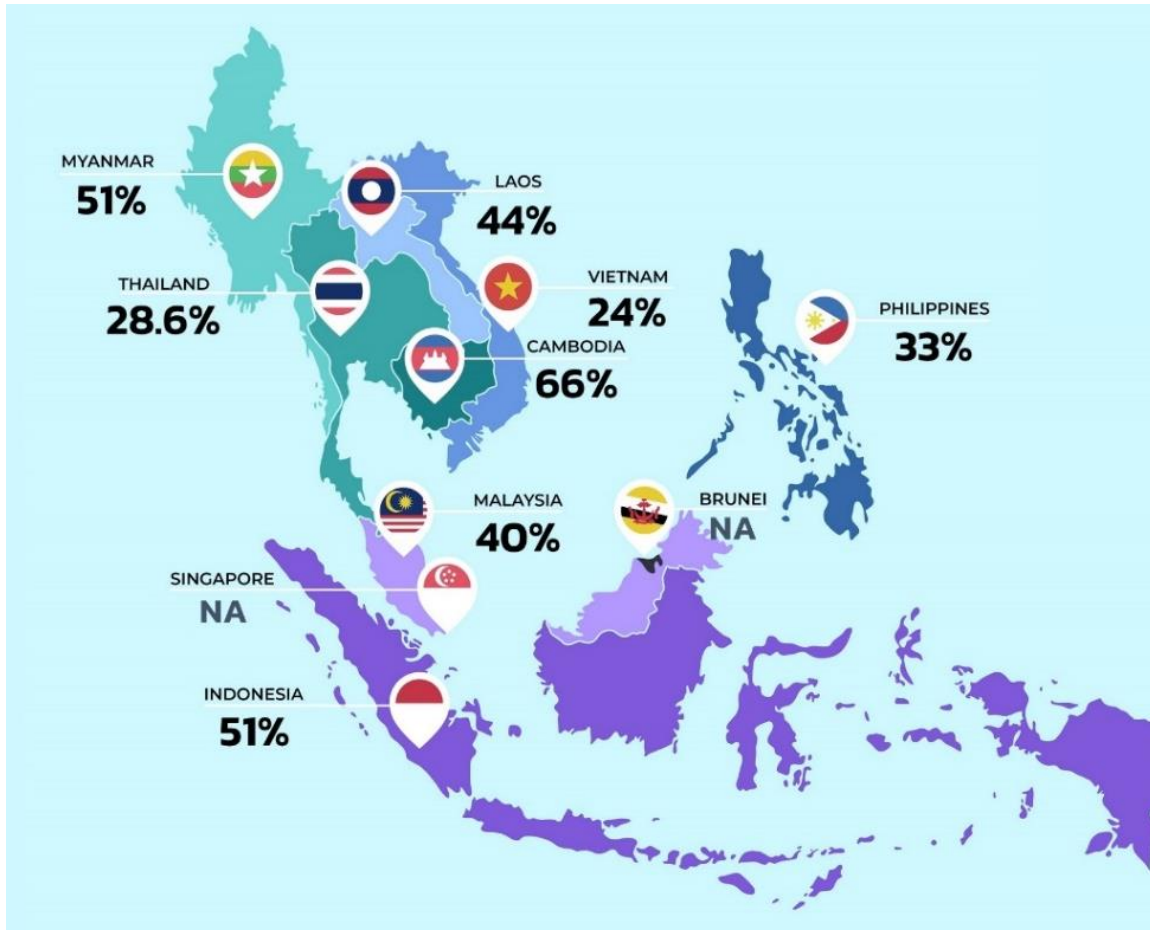
จากข้อมูลด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัยระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2566 พบว่าร้อยละเด็กปฐมวัย มีพัฒนาการสมวัยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. 2561 - 2563 และลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. 2564 - 2566 ทำให้ร้อยละเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการสมวัยต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 86 รายละเอียด ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 แนวโน้มร้อยละของเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการสมวัยระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2566

สถานการณ์ทารกกินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน

ปัจจุบัน อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนทั่วโลกเพิ่มขึ้นเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 44³ จากผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2565 (MICS7)⁴ พบว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนมีเพียงร้อยละ 28.6 ซึ่งยังต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยทั่วโลก และจากข้อมูลเปรียบเทียบในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าประเทศไทยมีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนต่ำกว่าหลายประเทศอีกด้วย รายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

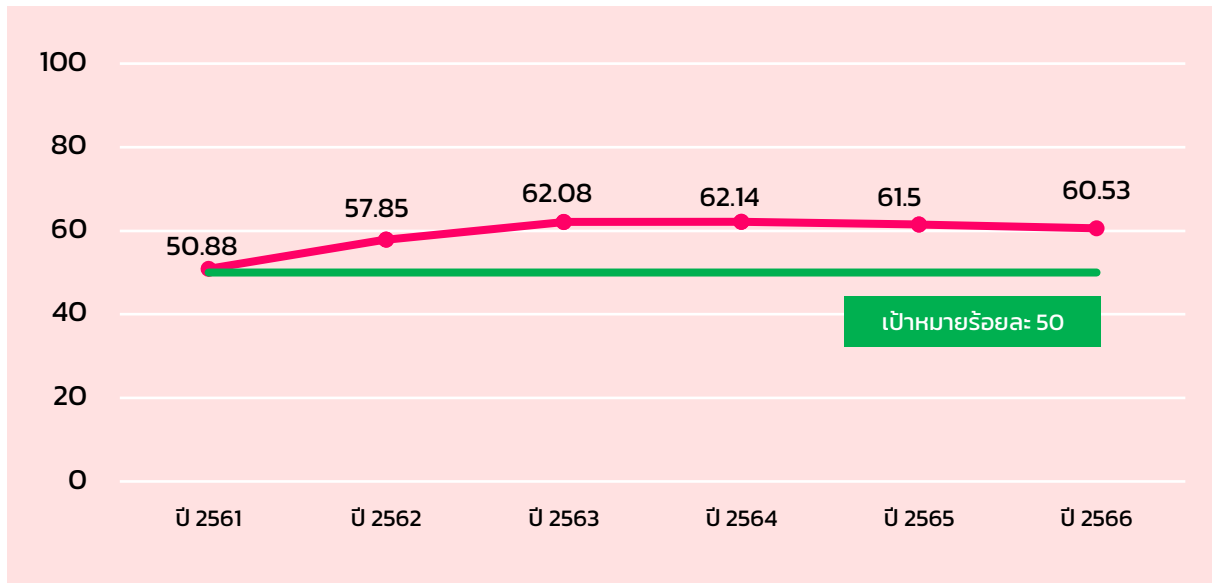
ข้อมูลทารกกินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนจากระบบ HDC service⁵ ของกระทรวงสาธารณสุขระหว่างปี พ.ศ. 2561 – 2566 พบว่าเด็กแรกเกิด-ต่ำกว่า 6 เดือนกินนมแม่อย่างเดียวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และลดลงเพียงเล็กน้อยในปีพ.ศ. 2565 - 2566 แต่ยังคงผ่านเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 50 รายละเอียดดังแผนภูมิที่ 6

³ UNICEF 2566. Infant and young child feeding. Retrieved 4 December 2023, Available from : <https://data.unicef.org/topic/nutrition/infant-and-young-child-feeding/>

⁴ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย 2563. โครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562, รายงานผลฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย

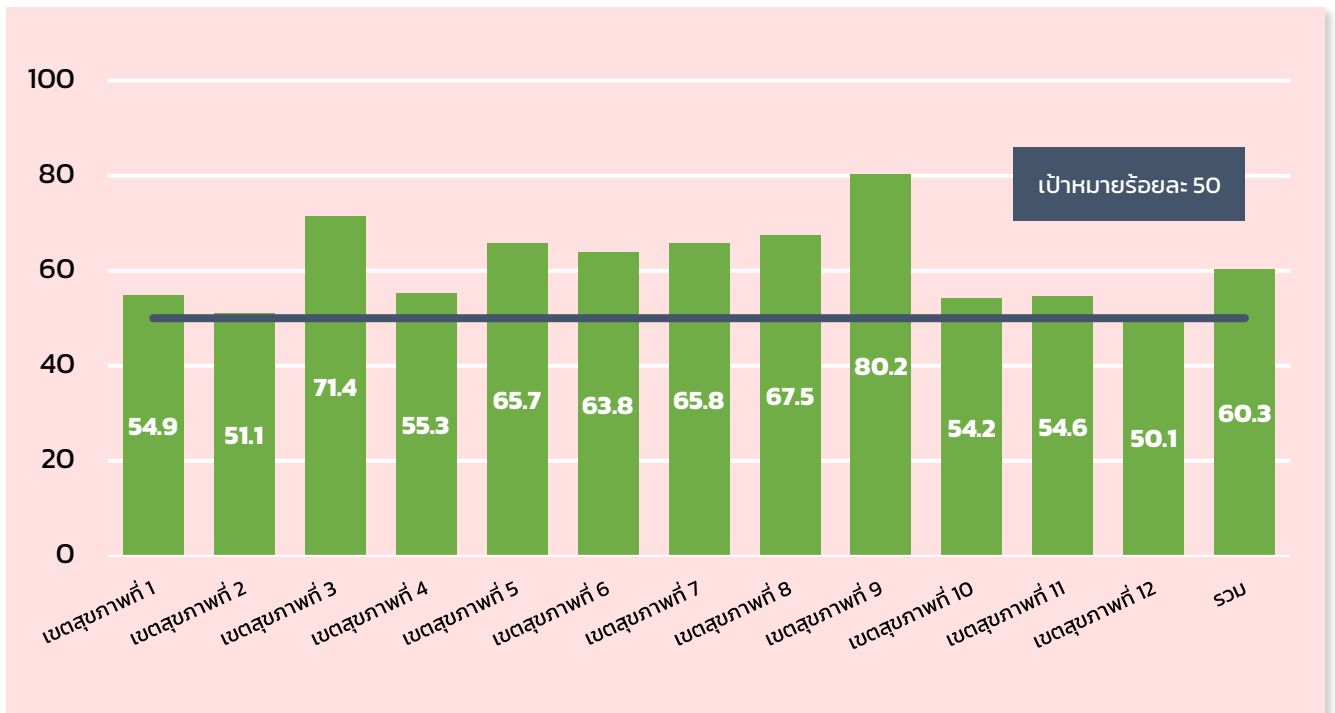
⁵ กระทรวงสาธารณสุข 2566. ร้อยละของเด็กแรกเกิด - ต่ำกว่า 6 เดือน กินนมแม่อย่างเดียว. สืบค้น 4 ธันวาคม 2566, จาก https://hdcservice.moph.go.th/hdc/reports/report.php?source=pformatted/format1.php&cat_id=1ed90bc32310b503b7ca9b32af425ae5&id=4164a7c49fcb2b8c3ccca67dcdf28bd0#

แผนภูมิที่ 5 แนวโน้มร้อยละของทารกกินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2566

ภาพรวมของเด็กแรกเกิด - ต่ำกว่า 6 เดือนกินนมแม่อย่างเดียวในปี 2566 เท่ากับร้อยละ 60.53 โดยเขตสุขภาพที่ 9 มีเด็กแรกเกิด - ต่ำกว่า 6 เดือนกินนมแม่อย่างเดียวสูงที่สุดเท่ากับร้อยละ 79.32 รองลงมาคือเขตสุขภาพที่ 3 ร้อยละ 73.22 ซึ่งไม่มีเขตสุขภาพใดไม่ผ่านเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 50 โดยจำแนกข้อมูลรายเขตสุขภาพดังแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 ร้อยละทารกแรกเกิด - ต่ำกว่า 6 เดือนกินนมแม่อย่างเดียว

การขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริม สนับสนุน และปกป้องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการปกป้อง ส่งเสริม สนับสนุนเด็กไทยได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมแม่ตั้งแต่ 1 ชั่วโมงแรกหลังคลอด ได้กินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน และกินนมแม่ควบคู่อาหารตามวัยจนถึง 2 ปีหรือนานกว่านั้น กรมอนามัยและภาคีเครือข่าย จึงร่วมลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการดำเนินงานปกป้อง ส่งเสริม สนับสนุน การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ภายใต้กลยุทธ์ในการขับเคลื่อนฯ ดังนี้

1. ขับเคลื่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมการส่งเสริมการตลาดอาหารสำหรับทารกและเด็กเล็ก พ.ศ. 2560 เพื่อปกป้องสิทธิและสุขภาพของเด็กทุกคนไม่ให้เสียโอกาสในการกินนมแม่ ผ่านการควบคุมวิธีการโฆษณาและการส่งเสริมการตลาดให้เหมาะสม ซึ่งกรมอนามัยขับเคลื่อนกฎหมายควบคุมกลุ่มผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้จำหน่ายและตัวแทน ได้แก่ บริษัทนมผง ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า ร้านขายยา และผู้จำหน่ายทางช่องทางออนไลน์

2. ขับเคลื่อนการดำเนินงานโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก (BFHI) เพื่อพัฒนาระบบบริการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ได้ตามมาตรฐานโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก (BFHI) รวมถึงการพัฒนาศักยภาพผู้ให้บริการ ให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้แก่ หลักสูตรพยาบาลเฉพาะทาง สาขาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มหาวิทยาลัยมหิดล รวมถึงการจัดอบรมมิสนมแม่ ซึ่งเป็นการฝึกอบรมให้กับพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในคลินิกนมแม่หรือในหน่วยบริการอื่นที่เกี่ยวข้องกับอนามัยแม่และเด็ก

3. ผลักดันนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยขับเคลื่อนกลไกเชิงวิชาการในการผลักดันนโยบายการลาคลอด 180 วัน และการลาคลอดของพ่อเพื่อช่วยเลี้ยงดูบุตร การสนับสนุนเงินอุดหนุนเพื่อช่วยลดภาระครอบครัว ผลักดันนโยบายการจัดตั้งมุนนมแม่ในสถานประกอบกิจการ สำหรับแม่ที่ต้องการปั๊มนมในเวลางาน ซึ่งในปัจจุบันมีสถานประกอบกิจการที่มีการจัดตั้งมุนนมแม่จำนวน 2,075 แห่ง รวมถึงการจัดบริการขนส่งนมแม่โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่ออำนวยความสะดวกในการส่งน้ำนมแช่แข็งและช่วยลดค่าใช้จ่ายในการจัดส่งของประชาชน

4. สร้างความรอบรู้และเสริมพลังในการส่งเสริม สนับสนุน และปกป้องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยการพัฒนาช่องทางออนไลน์ในการให้บริการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ผ่านแอปพลิเคชัน Everyday Doctor ทั้งการให้ความรู้ การให้คำปรึกษา การประเมินรักษาเบื้องต้น รวมถึงการส่งต่อแม่ที่มีปัญหาให้แก่สถานพยาบาลในพื้นที่ เพื่อความสะดวกในการเข้ารับบริการ ตอบสนองต่อปัญหาที่พบได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงลดความแออัดของผู้ใช้บริการในสถานพยาบาล

ทั้งนี้ ทุกโครงการมีการขับเคลื่อนงานลงสู่ระดับพื้นที่ ทั้งศูนย์อนามัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น